

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

ВАРЧЕНКО-ТРОЦЕНКО ЛІЛІА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 004:378 (043.3)

**WIKI-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ ПІДТРИМКИ ПРОЕКТНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
УНІВЕРСИТЕТУ**

13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському університеті імені Бориса Грінченка,
Київська міська державна адміністрація - м. Київ.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Морзе Наталія Вікторівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
проректор з інформатизації навчально-наукової
та управлінської діяльності, м. Київ.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Глазунова Олена Григорівна,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
декан факультету інформаційних технологій,
м. Київ;

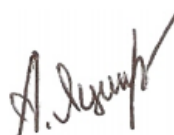
кандидат педагогічних наук, доцент
Умрик Марія Анатоліївна,
Національний педагогічний університет імені
М.П. Драгоманова,
доцент кафедри теоретичних основ інформатики,
м. Київ.

Захист відбудеться 29 березня 2017 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.459.01 в Інституті інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9, к. 209.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті (<http://iitlt.gov.ua>) та у відділі аспірантури і докторантури Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9, 2-й поверх, к. 209.

Автореферат розіслано 27 лютого 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. В. Яцишин

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасна система освіти перебуває у стадії глобальних світових змін та має готувати особистість до життя у відкритому інформаційному просторі, забезпечувати навчання впродовж життя. Складається ситуація невідповідності змісту та результатів навчання майбутніх фахівців сучасним вимогам ринку праці, що характеризується як глобальна криза сфери вищої освіти: система готує людей до «застарілої» економіки. Сфера освіти потребує нових підходів та інноваційних педагогічних й інформаційно-комунікаційних технологій.

В умовах розвитку інформаційного суспільства університети та їхня освітня діяльність має бути максимально прозорою і відкритою, зокрема освітнє середовище університету доцільно будувати на основі використання технологій Веб 2.0, які дозволяють студентам бути не лише пасивними учасниками, а й активно комунікувати і співпрацювати, брати участь у обговоренні проблем, редагуванні та створенні інформаційних ресурсів, у тому числі – навчальних. Одним із сервісів Веб 3.0 є wiki-технологія, яку можна ефективно застосовувати в освітньому процесі для підвищення його якості. Wiki-технологія дозволяє користувачам ефективно спілкуватися і співпрацювати у Веб-просторі, обговорювати проблеми, виконувати індивідуальні і колективні проекти, обмінюватись досвідом та використовувати різноманітні освітні Веб-ресурси.

Питання впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі досліджували В. Биков, О. Глазунова, М. Жалдак, О. Кузьмінська, Н. Морзе, С. Раков. Питання інформатизації і комп'ютеризації освітнього процесу розглядали В. Биков, А. Гуржій, М. Жалдак, М. Згуровський, Т. Коваль, В. Кухаренко, Н. Морзе, В. Олійник, С. Раков, О. Співаковський, О. Спирін, М. Умрик, М. Шишкіна, та ін. Проектування освітнього середовища вивчали О. Андреев, А. Ахаян, В. Биков, Ю. Жук, В. Козирев, А. Манако, Ю. Мануйлов, Т. Менг, Н. Морзе. Способи та шляхи використання wiki-технології в освітньому процесі досліджували І. Живюк, М. Донг, С. Дрегер, Ю. Лі, Є. Кулик, М. Салімі, А. Патель, М. Тахаві, М. Палестіно, Є. Патаракін, Г. Проценко, С. Рот, Г. Стеценко. Теоретичні та практичні засади співпраці у навчанні досліджуються у роботах М. Бакер, А. Блей, М. Гуфін, Д. Делінбур, Т. Макгрегор, Ц. Малей, М. Манус, Б. Смітч, Ж. Томас та Г. Фурано. Упровадженню методології управління проектами в соціальну діяльність присвячено роботи як національних, так й іноземних фахівців, серед них С. Бушуєв, В. Бурков, В. Воропаєв, Ф. Кліффорд, І. Мазур, В. Шапіро та інші. Проблемами управління університетом на основі проектно-орієнтованого підходу досліджували А. Грудзинський, Т. Клячко, С. Резник, В. Філіпов та інші.

Аналіз наукових джерел та освітньої практики засвідчує, що недостатньо розробленими є питання організації навчального середовища з використання wiki-технології для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей. Актуальність дослідження зазначеної проблеми підсилюється низкою суперечностей: між вимогами ринку праці до професійних і життєвих компетентностей майбутніх фахівців та недостатньою розробленістю методичних систем їх формування; між необхідністю формування цілісного відкритого освітнього середовища, що забезпечує підтримку проектної

діяльності, співпрацю й комунікацію учасників освітнього процесу, та відсутністю методики організації та розвитку освітнього середовища, що відповідає потребам і запитам учасників освітнього процесу та сприяє формуванню їх професійних компетентностей. Існує проблема відсутності системи формування життєвих компетентностей, зокрема ефективної співпраці та комунікації, студентів гуманітарних спеціальностей на основі відкритого освітнього середовища університету, з використанням wiki-технології. Виявлені суперечності, необхідність розв'язування зазначеної проблеми, її недостатня теоретична і методико-технологічна розробленість зумовили вибір теми дослідження *«Wiki-технологія як засіб підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей університету»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до проекту Сьомої рамкової програми (FP7) за підтримки Європейської комісії «Міжнародна науково-дослідницька мережа для дослідження і розробки нових інструментів і методів для передових педагогічних наук в області інструментів ІКТ, електронного навчання та міжкультурних компетенцій» (IRNet, №41503068152) та безпосередньо пов'язане з метою науково-дослідної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка «Розвиток відкритого освітнього інформаційного середовища університету для забезпечення якості освіти» (ДР №0116U003995). Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні Вченої ради Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол №2 від 17.02.2012) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол №9 від 30.11.2012).

Мета дослідження – розробити методику використання wiki-орієнтованого навчального середовища університету для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язування таких **задач**:

1. Дослідити стан проблеми, рівень її розробленості в науково-педагогічній теорії та практиці, схарактеризувати категорійно-поняттєвий апарат дослідження.
2. Обґрунтувати шляхи використання wiki-технології для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому процесі університету за умов його інформатизації.
3. Визначити критерії та показники рівня сформованості навичок електронної співпраці та комунікації студентів гуманітарних спеціальностей під час використання wiki-технології для підтримки проектної діяльності в освітньому процесі університету.
4. Теоретично обґрунтувати та розробити модель організації навчального середовища університету з використанням wiki-технології для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому процесі університету.
5. Розробити та експериментально перевірити основні компоненти методики використання wiki-орієнтованого навчального середовища університету для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей, що сприятиме формуванню навичок ефективної співпраці та комунікації всіх учасників освітнього процесу.

Об'єкт дослідження – процес навчання студентів гуманітарних спеціальностей університету за умов його інформатизації.

Предмет дослідження – використання wiki-орієнтованого навчального середовища для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей університету.

Специфіка, предмет, мета і задачі дослідження зумовили вибір комплексу наукових **методів дослідження**: *теоретичні* – аналіз, систематизація та узагальнення філософських, психолого-педагогічних праць, що уможливило уточнення суті поняття проектної діяльності, електронного навчального середовища з використанням wiki-технології; *методи системного аналізу* застосовані для визначення переваг застосування проектного підходу; вивчення міжнародних та вітчизняних нормативних документів застосовано під час уточнення загальної методики використання проектного підходу у ВНЗ; *метод моделювання* – для створення моделі організації wiki-орієнтованого навчального середовища для підтримки проектної діяльності; *емпіричні* – анкетування, опитування, бесіди зі студентами та викладачами – з метою визначення потреб учасників освітнього процесу університету; спостереження за процесом використання wiki-технології в освітньому процесі проводились з метою отримання даних про формування навичок співпраці та комунікації у студентів; *методи математичної статистики* для опрацювання результатів педагогічного експерименту.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає у тому, що:

- *вперше* обґрунтовано та розроблено модель організації навчального середовища університету з використанням wiki-технології для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей університету, яка охоплює організаційну компоненту: положення, визначення відповідальних, координування та модерування; змістову компоненту – наповнення навчальними матеріалами, реалізація співпраці та комунікації учасників освітнього процесу; технологічну компоненту – визначення платформи для створення середовища, порівняння технологій, підтримка функціонування;
- *уточнено*: поняття «wiki-орієнтоване навчальне середовище університету» як відкрита система для реалізації освітньої мети, що створена з використанням wiki-технології, за рахунок спільного наповнення всіма учасниками освітнього процесу, збереження історії подій та автоматичного формування сторінок обговорень; «проектна діяльність студентів з використанням wiki-орієнтованого навчального середовища», як вмотивована (на основі особистого інтересу), цілеспрямована (щодо певної мети чи проблеми) добровільна, активна, творча діяльність студентів з використанням wiki-орієнтованого навчального середовища; шляхи використання wiki-технології для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей (робота в групах, відображення діяльності кожного з учасників для отримання результатів проекту, обговорення проблемних питань, створення спільних публікацій, рефлексія освітньої діяльності, власне портфоліо); критерії і показники сформованості навичок електронної співпраці та комунікації з використанням формульовального оцінювання (з урахуванням основних складових співпраці – змісту, процесу та результату);

– *набули подальшого розвитку* теоретичні та методичні засади розробки і використання ІКТ у відкритій освіті; теоретичні та методичні проблеми розробки і використання ІКТ для подання навчальних матеріалів, презентації та моніторингу освітньої діяльності; організаційно-педагогічні проблеми формування і використання відкритих освітніх ресурсів; теоретичні та методичні особливості використання wiki-технології в освітньому процесі.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи полягає у розробленні основних компонентів методики використання wiki-орієнтованого навчального середовища університету для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей, яке сприятиме формуванню навичок ефективної співпраці та комунікації всіх учасників освітнього процесу; створенні методичних рекомендації та довідкових матеріалів для студентів та викладачів щодо використання wiki-орієнтованого навчального середовища університету для підтримки проектної діяльності студентів; у створенні Вікі-порталу Київського університету імені Бориса Грінченка (<http://wiki.kubg.edu.ua>) для впровадження навчальних проектів та подальше його наповнення за науково-методичного супроводу дисертанта; розробці електронних освітніх ресурсів навчального призначення (масові відкриті он-лайн курси для підтримки освітнього процесу – «Я в інформаційному середовищі університету»; «3D друк – від теорії до практики»; проекти «Портфоліо викладачів» та «Портфоліо студентів» як засобу відкритої презентації результатів освітньої діяльності викладачів та студентів, загальноуніверситетський представницький проект «Словник Бориса Грінченка», проект підтримки практики студентів магістратури «Педагогічна практика»); у написанні навчальних посібників для студентів гуманітарних спеціальностей «Я – студент» для підтримки дисципліни «Вступ до спеціальності» (три редакції).

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані вищими навчальними закладами для створення wiki-орієнтованих навчальних середовищ, створення навчально-методичних посібників, робочих і типових програм навчальних дисциплін, у процесі розроблення навчально-методичного забезпечення навчання ІКТ дисциплін для студентів різних спеціальностей, а також у системі підвищення кваліфікації викладачів вищих навчальних закладів та післядипломної освіти.

Результати дослідження впроваджено в педагогічну практику протягом 2011-2016 рр., що підтверджується актом з Київського університету імені Бориса Грінченка (№322/1 від 20.12.2016); довідками з Національного університету біоресурсів і природокористування України (№ 18-56 від 27.12.2016), Економіко-правового ліцею (№235 від 16.12.2016), Тернопільського педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (№1520-33/03 від 16.12.2016), Запорізького інституту післядипломної педагогічної освіти (№604, 20.12.2016), Миколаївського інституту післядипломної педагогічної освіти (№1496/17-28 від 21.12.2016).

Особистий внесок здобувача. У працях опублікованих у співавторстві, автором виконано аналіз використання wiki-технології в освітньому процесі [20], описана модель організації wiki-орієнтованого навчального середовища [9, 16], досліджені wiki-рушії для організації такого середовища [8], описано організацію співпраці учасників освітнього процесу з використанням

wiki-технології [6, 12, 13, 14, 18, 19], досліджено питання відкритого представлення діяльності науково-педагогічних працівників [4, 10, 11], наведено приклади формування відкритих навчальних курсів [1, 2, 3, 7, 15, 17, 21], використання wiki-технології в LMS MOODLE [22] та формування навчальних матеріалів щодо підвищення кваліфікації викладачів у вигляді вебінарів, що наведені на Вікі-порталі Київського університету імені Бориса Грінченка [5].

Вірогідність результатів дослідження забезпечено науковою та методологічною основою дослідження, відповідністю методів дослідження його меті та задачам, кількісним і якісним аналізом теоретичного та емпіричного матеріалу, результатами педагогічного експерименту та впровадженням розроблених автором рекомендацій.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні і практичні результати проведеного дослідження, а також загальні висновки були представлені у вигляді доповідей, зокрема, на *міжнародних науково-практичних конференціях*: Міжнародна Вікіконференція – 2014 (м. Київ, 2014), International Conference CATE 2015 (м. Брно, 2015), «Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету» (м. Київ, 2015); на *науково-практичних конференціях* – Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених та аспірантів «Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки» (м. Київ, 2014, 2016), «VI грінченківські читання» – Презентація освітнього проекту «Словник Бориса Грінченка» (м. Київ, 2014), Українська конференції молодих науковців «Інформаційні технології» (м. Київ, 2014, 2015); на *всеукраїнських науково-методичних семінарах*: «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті та наукових дослідженнях» Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України (м. Київ, 2014), «Системи навчання і освіти в комп'ютерно орієнтованому середовищі» Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України (м. Київ, 2014, 2016); на *міжнародних майстер-класах та вебінарах*: «Розробка курсів з вбудованих систем з використанням інноваційних віртуальних підходів для інтеграції науки, освіти та промисловості в Україні, Грузії, Вірменії» Запорізький національний технічний університет (м. Запоріжжя, 2015), «Розробка ефективних електронних навчальних курсів (2014-2015)»; *наукові школи*: «DesIRE» (Університетський коледж Томаса Мора, Бельгія, 2015).

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано 22 публікації: навчальний посібник у трьох редакціях, 9 статей у фахових виданнях, 2 статті в іноземних наукових виданнях, 6 статей у збірниках наукових праць та матеріалів конференцій, 2 навчально-методичних матеріали (7 статей включені до міжнародних наукометричних баз).

Структура дисертації. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (348 найменувань, серед яких 103 іноземними мовами), 8 додатків (на 142 сторінках). Робота містить 19 таблиць та 68 рисунків. Загальний обсяг дисертації 366 сторінок, з них основний текст – 182 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, визначено мету, задачі, об'єкт, предмет, сформульовано теоретико-методологічні основи, зазначено методи дослідження, розкрито наукову новизну і теоретичне значення,

практичне значення роботи, наведено відомості щодо апробації й упровадження результатів дослідження, висвітлено дані про публікації автора з теми дисертаційної роботи.

У першому розділі «**Теоретичні основи організації навчального середовища з використанням wiki-технології для підтримки проектної діяльності студентів**» розглянуто сучасні тенденції в освіті, проаналізовано та теоретично обґрунтовано категорійно-поняттєвий апарат і концептуальні засади створення навчального середовища для підтримки проектної діяльності студентів; проаналізовано структури різних навчальних середовищ, визначено структуру навчального середовища та чинники, що впливають на організацію навчального середовища; охарактеризовано особливості wiki-технології та її використання в освітньому процесі для підтримки проектної діяльності студентів.

Сучасний ринок праці вимагає від студентів нових професійних та ключових компетентностей, уміння працювати з інформаційними даними та медіа, життєві і кар'єрні навички, навички XXI століття. Використання навчального середовища має сприяти їх формуванню. Існують різні підходи до визначення поняття навчального середовища – діяльнісний, системний, особистісний тощо. Під час дослідження ми використали визначення, запропоноване В. Биковим: «навчальне середовище – це штучно побудована система, структура і складові якої створюють необхідні умови для досягнення цілей навчально-виховного процесу». Нами було уточнене це поняття: навчальне середовище – це відкрита система, яка охоплює організаційну, змістову та технологічну компоненти, що створює умови розвитку ключових і професійних компетентностей учасників освітнього процесу.

Wiki-орієнтоване навчальне середовище є відкритою системою для реалізації освітньої мети, що створена з використанням wiki-технології, за рахунок спільного його наповнення всіма учасниками, збереження історії подій та автоматичного формування сторінок обговорень.

Сучасні технології об'єднують людей за допомогою мережі Інтернет на основі використання таких сервісів як електронна пошта, соціальні мережі, блоги, wiki, спільні Інтернет-документи тощо, що має вплив на освіту. У зв'язку з вищезазначеними тенденціями розвитку освіти традиційні закриті навчальні середовища не завжди, а іноді взагалі не є ефективними в освітньому процесі. Сьогодні студент має володіти навичками XXI століття для того, щоб бути успішним, саме тому проектна діяльність, яка передбачає використання wiki-орієнтованого навчального середовища, має сприяти формуванню навичок співпраці, комунікації та критичного мислення. Нова парадигма сучасної освіти відкриває можливості для обміну ідеями, співпраці установ, викладачів та студентів, створення відкритого навчального електронного середовища. В інформаційному суспільстві сучасне навчальне середовище створюється з використанням електронних ресурсів, доступ до якого є відкритим будь-де та у будь-який зручний час.

В організації навчального середовища з використанням wiki-технології університету беруть участь: *викладачі* – наповнюють матеріалами для всебічного розвитку студентів, взаємодіють з колегами, висвітлюють результати своєї освітньої діяльності, створюють навчальні проекти; *студенти* – активні

учасники та «каталізатори» удосконалення навчального середовища, взаємодіють з викладачами та іншими студентами, виконують завдання навчальних та дослідницьких проектів, наповнюють матеріалами, створюють навчальні індивідуальні і колективні проекти; *представники адміністрації* – відслідковують активність учасників, здійснюють моніторинг змісту навчального середовища.

Навчальне середовище сучасного університету має бути відкритим, швидко оновлюваним, дозволяти студентам формувати власну траєкторію навчання, відповідати вимогам сучасної системи освіти, сприяти формуванню навичок ХХІ століття. Забезпечення таких вимог до навчального середовища реалізовується через використання wiki-технології.

Шляхами використання wiki-технології для підтримки проектної діяльності є: написання рефератів – анотація до реферату, аналіз реферату, оцінювання; складання бібліографії до теми – анотований список на інтернет-ресурси; складання глосарію термінів за темою; виконання описових робіт; складання інструкцій щодо здійснення тих чи інших операцій; обговорення та дискусії на рівні групи/спеціальності; порівняльний аналіз підходів різних авторів щодо розв'язування певних завдань, проблем тощо; побудова систем класифікації за визначеними ознаками; визначення критеріїв оцінки подій, явищ, процесів; презентація проектів; робота в групах та колективних проектах тощо.

Використання wiki-ресурсів в освітньому процесі надає можливість створити єдине навчальне середовище для підтримки проектної діяльності з врахуванням специфіки потреб учасників освітнього процесу; активізувати використання й створення освітніх веб-ресурсів; організувати індивідуальну або групову роботу студентів; реалізувати активну комунікацію та співпрацю викладачів та студентів через відкритий веб-простір; скоротити час навчання й підвищити рівень підготовки студентів; мати доступ до освітніх ресурсів у будь-який зручний час та в зручному місці.

У другому розділі «**Організація навчального середовища університету з використанням wiki-технології для підтримки проектної діяльності**» подано загальну методичку дослідження, представлено модель розробленого wiki-орієнтованого навчального середовища сучасного університету для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей, визначено переваги використання wiki-технології для організації навчального середовища, окреслено структуру wiki-орієнтованого навчального середовища для підтримки проектної діяльності студентів.

Для усунення суперечностей, що були виявлені на концептуальному рівні, та відповідно до мети дослідження доцільною є розробка моделі організації навчального середовища університету з використанням wiki-технології для підтримки проектної діяльності.

Гіпотезою є припущення, що впровадження у практику основних компонентів методички використання wiki-орієнтованого навчального середовища університету для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей має позитивний вплив на рівень формування навичок комунікації та співпраці учасників освітнього процесу.

Під час проектування wiki-орієнтованого навчального середовища використано

функціональний підхід, що, у свою чергу, дає можливість отримувати всебічне уявлення про діяльність вищого навчального закладу з різних точок зору щодо: *організаційної* – доступ суб'єктів до функцій і елементів процесів навчального середовища в цілому; *функціональної* – елементом якого процесу є та чи інша функція кожного учасника; *інформаційної* – які дані необхідні для виконання тієї чи іншої функції учасника; *процесної* – які функції об'єднані в процес, які дані необхідно передавати від функції до функції у рамках процесу, про взаємодію учасників процесу. Для створення функціональної моделі використано методологію функціонального моделювання IDEF0 (Integrated Definition Function Modeling, методологія функціонального моделювання і графічного описання процесів). Під час аналізу функціональної структури враховані і такі дидактичні характеристики навчального середовища як: зберігання та опрацювання відомостей, що отримують та передають суб'єкти навчального середовища; доступ до значної кількості джерел ресурсів; рівень навичок колективної, індивідуальної співпраці та комунікації.

За підтримку функціонування різних напрямів навчальної діяльності розробленого електронного навчального середовища відповідають учасники освітнього процесу: науково-педагогічні працівники створюють особисте електронне портфоліо; студенти долучаються до участі в проектах; координатори наповнюють описи проектів та організують електронну співпрацю учасників.

Технологічна компонента вікі-орієнтованого навчального середовища повинна відповідати таким загальним вимогам: *адаптованість* – налагодження системи відповідно до потреб окремої установи освіти; *розподіленість* – ефективна робота в умовах територіальної віддаленості підрозділів; *масштабування* – ефективна робота в рамках як одного підрозділу, так і всієї системи; *функціональна звітність* – представлення даних відповідно до нормативних вимог та у формі, зручній для прийняття стратегічних і тактичних рішень; *модульність* – можливість поетапного впровадження системи; *відкритість* – можливість взаємодії з іншими системами, що працюють в університетах.

До переваг використання вікі-технології для створення навчального середовища з метою підтримки проектної діяльності студентів відносяться:

- 1) відкрита платформа для реалізації освітніх технологій, орієнтованих на активну діяльність усіх учасників освітнього процесу;
- 2) розміщення різноманітних освітніх веб-ресурсів, комунікації, співпраці для створення спільних матеріалів;
- 3) можливість багатократно редагувати текст дозволяє залучати різних користувачів до створення статей та дає можливість постійно оновлювати і вдосконалювати їх;
- 4) наявність історії обліку змін, що були внесені до змісту сторінки, та можливість повернутися до попередньої версії;
- 5) наявність сторінки обговорень до кожної статті, де будь-хто може залишити свої коментарі, допоможе врахувати думки інших користувачів щодо поданої теми.

Ураховуючи зазначені переваги відповідно до функціонального аналізу розроблена модель організації вікі-орієнтованого навчального середовища університету для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей (рис. 1).

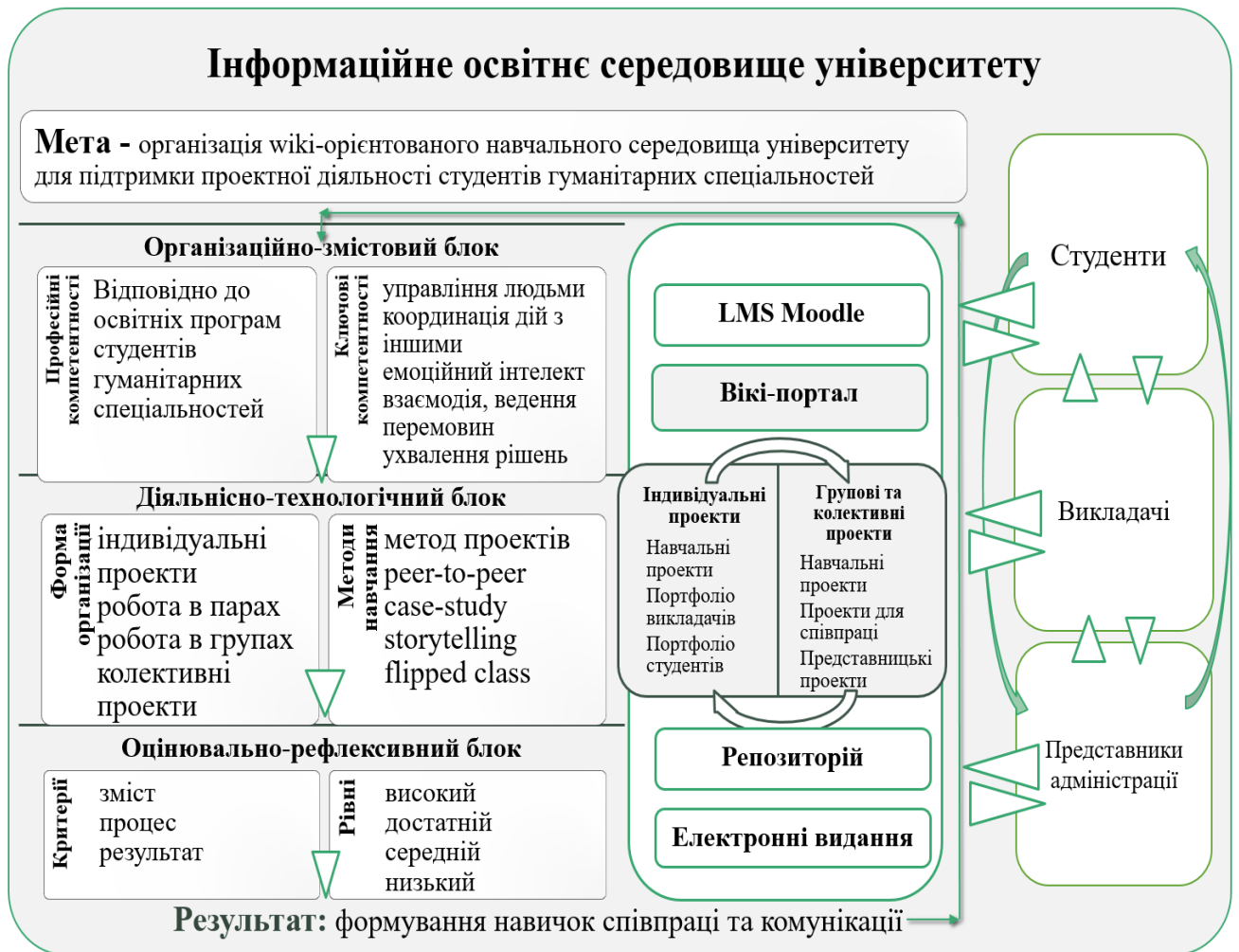

Рис. 1. Модель організації wiki-орієнтованого навчального середовища університету для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей

Відповідно до моделі визначено структуру wiki-орієнтованого середовища Київського університету імені Бориса Грінченка (рис. 2).

Було окреслено шляхи використання wiki-технології у навчальному середовищі учасниками освітнього процесу: *пасивна діяльність* (ознайомлення з навчальними матеріалами, інструкціями, презентаціями, відео тощо); *активна діяльність* (співпраця – спільне створення матеріалів, участь у проектах тощо, обговорення – проектів, проблемних питань, рефлексія, розвиток критичного мислення – аналіз оцінювання матеріалів для наповнення проектів, формування е-портфоліо – електронні «візитівки», що містять дані про різні аспекти освітньої діяльності, відомості про наукову роботу, професійний розвиток, навчальну діяльність та персональні дані).

У 2011 році – на основі аналізу опитування – створено Вікі-портал Київського університету імені Бориса Грінченка (<http://wiki.kubg.edu.ua>) як платформу реалізації освітніх ініціатив активних учасників освітнього процесу та для підтримки проектної діяльності студентів. Кількість статей на Вікі-порталі стабільно збільшується, загальна кількість – 66 365, а кількість файлів, підготовлених студентами та викладачами Університету зростає та становить 17 484, що призвело до збільшення кількості переглядів до 14 млн. (станом на травень 2016 р.).

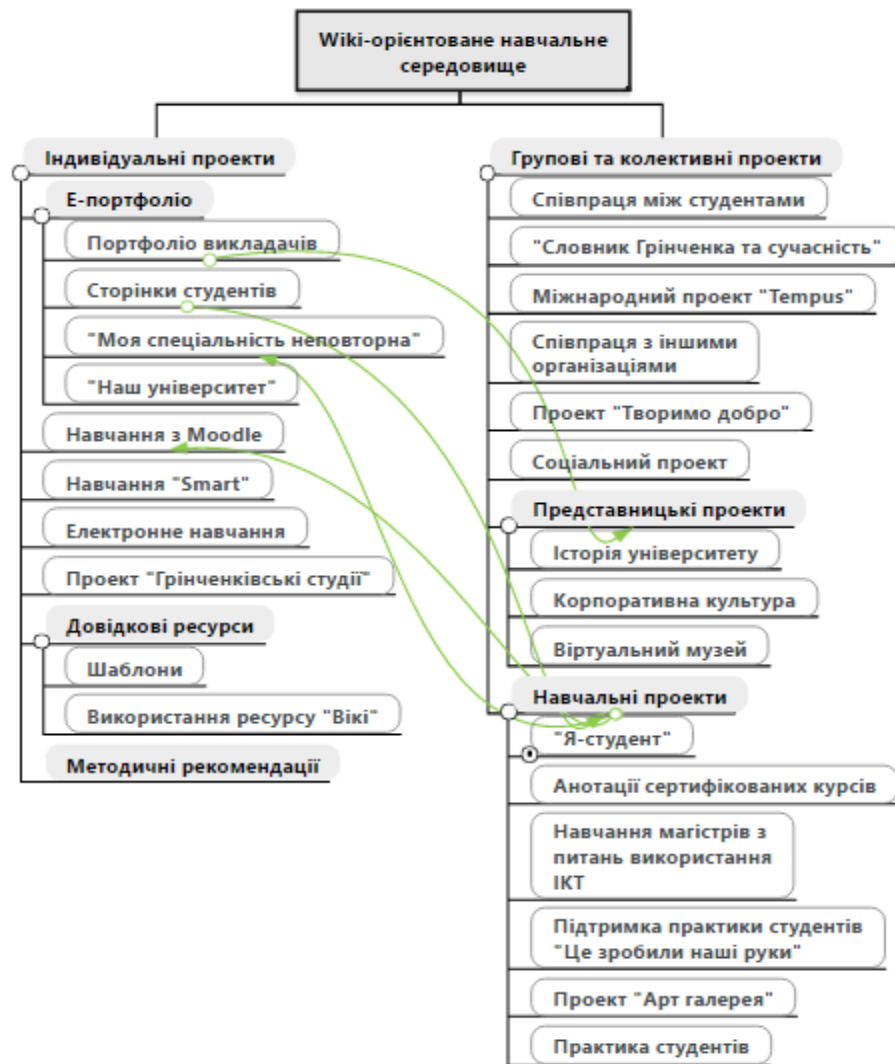

Рис. 2. Схема організації вікі-орієнтованого навчального середовища Університету Грінченка для підтримки проектної діяльності студентів

Відповідно до розробленої моделі та потреб учасників освітнього процесу на Вікі-порталі створено та підтримуються різні групи проектів (табл. 1).

Таблиця 1.

Групи проектів Вікі-порталу Університету Грінченка

Проект	Опис
Навчальні проекти	
Я студент	Відкритий курс для модуля дисципліни «Вступ до спеціальності» з метою підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей університету
Навчання магістрів з питань використання ІКТ	Проект відкритої підтримки навчання магістрів з питань використання ІКТ під час написання магістерської роботи
Практика студентів	Проект підтримки педагогічної практики студентів магістратури
Портфоліо студента	Проект презентації навчальної, наукової та соціально-гуманітарної діяльності студентів
Моя спеціальність - неповторна	Завданнями проекту є ознайомлення зі спеціальностями університету для профорієнтації

Представницькі проекти	
Портфоліо викладачів	Проект презентації діяльності викладачів у різних аспектах
Віртуальний музей	Проект, присвячений життю та творчості Бориса Грінченка
Творимо добро	Завданням проекту є висвітлення благодійних акцій, що проводяться грінченківцями
Навчання зі Smart	На порталі виставляються власні розробки викладачів та студентів, що демонструють потужні можливості використання smart-технологій
Анотації сертифікованих курсів	Завданням проекту є розповсюдження кращих практик на прикладі анотацій та інших складових ЕНК створених викладачами
Проекти співпраці	
Словник Грінченка та сучасність	Проект для долучення якомога більшої кількості студентів до ознайомлення із словником, який створив Борис Грінченко, шляхом опрацювання кожного окремого слова
Сучасна школа	Проект підтримки співпраці зі школами
Tempus	Проект підтримки міжнародного проекту Tempus DesIRE «Розробка курсів з вбудованих систем з використанням інноваційних віртуальних підходів для інтеграції науки, освіти та промисловості в Україні, Грузії, Вірменії»

Проекти Вікі-порталу постійно доповнюються відповідно до потреб учасників освітнього процесу Київського університету імені Бориса Грінченка, виявлення яких відбувається за допомогою опитувань. До основних функцій вікі-орієнтованого навчального середовища можна віднести: інформаційну (забезпечення відкритого доступу до інформаційних ресурсів та створення умов для комунікації), інтегративну (реалізація внутрішніх зв'язків), комунікаційну (підтримка зв'язків у межах системи, а також із «зовнішніми» інформаційними просторами), культуроформуєчу (у контексті розуміння культури, зокрема, інформаційної культури).

Для оцінювання вікі-орієнтованого навчального середовища були розроблені критерії, що враховують законодавство України, рамки кваліфікації, європейські стандарти якості освіти та потреби учасників освітнього процесу: відповідність потребам освітнього процесу університету; забезпечення відкритості та простоти доступу; наявність навчальних курсів, що відповідають програмованим результатам навчання; забезпечення зворотного зв'язку між усіма учасниками освітнього процесу, шляхи комунікації; забезпечення спільної роботи; адаптивність відповідно до поточних потреб; позитивний вплив на загальний рейтинг університету; наявність мотиваційної функції; ефективне координування функціонування навчального середовища; забезпечення технічної підтримки навчального середовища.

У третьому розділі **«Методика використання вікі-орієнтованого навчального середовища університету для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей»** визначено принципи організації співпраці учасників освітнього процесу у вікі-орієнтованому навчальному середовищі, описано основні компоненти методики використання вікі-орієнтованого навчального середовища університету для підтримки проектної

діяльності студентів, висвітлена можливість використання Вікі-порталу як засобу відкритої презентації результатів індивідуальної та групової освітньої діяльності науково-педагогічних працівників та студентів, застосування Вікі-порталу для організації відкритих навчальних онлайн курсів.

Модель слугує підґрунтям для розроблення основних компонент методики використання wiki-орієнтованого навчального середовища університету для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей. Метою використання wiki-орієнтованого навчального середовища є формування навичок співпраці та комунікації студентів гуманітарних спеціальностей. Зміст навчання добирається з врахуванням потреб формування: *професійних компетентностей* відповідно до змісту освітніх програм навчання студентів гуманітарних спеціальностей (філософія, журналістика, історія, міжнародні відносини, філологія) – анотації електронних навчальних курсів (з поступовою трансформацією їх у відкриті навчальні онлайн курси), підтримка дисципліни «Вступ до спеціальності» (змістовий модуль «Я студент»), «Моя спеціальність неповторна», «Навчання магістрів з питань використання ІКТ», електронне портфоліо, педагогічна практика; *ключових компетентностей* (управління людьми, координація дій з іншими, емоційний інтелект, взаємодія, ведення перемовин, ухвалення рішень) – навички XXI століття, представницькі проекти, «Словник Бориса Грінченка та сучасність» тощо. Форма організації – індивідуальні проекти, робота в парах, робота в групах, колективні проекти. Методи навчання – метод проектів, peer-to-peer, case-study, storytelling, flipped class. Засобами навчання є відповідні wiki-ресурси.

Визначено ознаки оцінювання ефективності організації співпраці у навчанні: робота студентів організована в парах або малих групах, передбачена спільна відповідальність студентів за процес навчання, діяльність студентів є взаємозалежною, передбачена необхідність прийняття студентами спільних рішень, що стосуються змісту, процесу або результату їх спільної діяльності. До основних складових електронної співпраці належать: спільне завдання, список ролей, особи, залучені до виконання спільного завдання, певні компетентності, навчальне середовище. Використання wiki-технології забезпечує відкритість та прозорість результатів діяльності студента і викладача, кожного структурного підрозділу та університету в цілому. Е-портфоліо на Вікі-порталі університету варто розглядати узагальненням використання в університеті різних складових інформаційного освітнього середовища відповідно до різних видів діяльності студента і викладача.

У четвертому розділі **«Експериментальне дослідження wiki-орієнтованого навчального середовища університету для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей»** наведено основні етапи експериментальної роботи, завдання, зміст і результати педагогічного експерименту, виконано статистичне опрацювання та аналіз результатів педагогічного експерименту.

З метою перевірки гіпотези дослідження було розроблено програму експериментального дослідження, що включала констатувальний (2011-2012 рр.), формувальний (2012-2016 рр.). *Констатувальний етап експерименту* складався з трьох частин: аналіз проектів освітнього характеру, створених на

основі wiki-рушіїв, наявних у мережі Інтернет, виявлення ставлення користувачів до цих електронних ресурсів; дослідження структур навчальних середовищ ВНЗ; дослідження особистісних потреб студентів. *Формувальний етап* дослідження мав на меті експериментальну перевірку ефективності впровадження основних компонент методики використання wiki-орієнтованого навчального середовища університету для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей. Основними напрямками реалізації формувального експерименту стали такі: проведення серії тренінгів для відповідальних від структурних підрозділів університету, викладачів та студентів, призначених для ознайомлення з wiki-розміткою та Вікі-порталом; проведення майстер-класів для студентів магістратури в рамках проекту «Навчання магістрів з питань використання ІКТ»; застосування елементів відкритої освіти у процесі навчання дисциплін «Вступ до спеціальності» та інших в Університеті Грінченка; організація і проведення щорічного конкурсу «Словник Бориса Грінченка та сучасність»; проведення практичних семінарів для науково-педагогічних працівників «Е-портфоліо викладачів»; консультування викладачів і студентів з приводу роботи з Вікі-порталом; координація та модерування функціонування Вікі-порталу (з 2011 р. по теперішній час).

Після закінчення формувального етапу експерименту проводилось інтегральне опрацювання даних, співставлення результатів дослідження та їх аналіз; опис ходу і результатів дослідження на основі методів статистичного опрацювання даних; оформлення результатів. Загальна кількість учасників експериментальної роботи з різними проектами – 1521 науково-педагогічних працівників та студентів (565 студентів та 946 викладачів).

У процесі проведення педагогічного експерименту мали місце труднощі, пов'язані «випадковими» редагуваннями сторінок користувачами, зі складністю пошуку матеріалів у разі недостатньої категоризації сторінок, зі складністю оформлення сторінок з точки зору дизайну, створенням посилань на неіснуючі сторінки за необережного форматування сторінок, тривалим процесом додавання зображень на сторінку, складність створення однотипних сторінок.

Було визначено рівні сформованості навичок співпраці та комунікації студентів гуманітарних спеціальностей (табл. 2). Використовуючи форми оцінювання навичок співпраці та комунікації, визначено рівні сформованості навичок співпраці та комунікації студентів експериментальної та контрольної груп (рис. 3), що дає підстави зробити висновок, щодо позитивного впливу використання wiki-орієнтованого навчального середовища на освітній процес Київського університету імені Бориса Грінченка.

Таблиця 2.

Рівні навичок співпраці студентів

Високий	Студент може зробити все можливе для успіху групи. Постійно демонструє щире бажання вчитися і ділитися своїми ідеями з іншими, сумлінно виконує свої завдання, робить вагомий внесок у результат роботи групи, активно бере участь в обговореннях
Достатній	Студент бере участь у груповій роботі, ділиться своїми ідеями і ставить запитання, виконує завдання, уважно ставиться до думок інших
Середній	Іноді бере активну роль у груповому навчанні, іноді ділиться ідеями, потрібне

	нагадування про виконання завдань групи, вислуховує ідеї інших
Початковий	Студент не бере участь у спільному обговоренні і діяльності, не ділиться ідеями, не завжди завершує свої завдання, завжди готовий зробити свій внесок в роботу групи, постійно потрібно нагадувати про виконання завдання, не бере участь в обговореннях, не толерантно ставиться до ідей інших

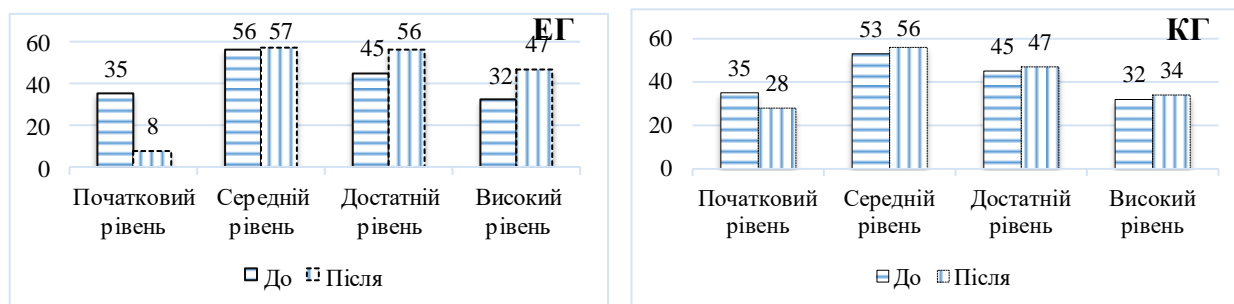

Рис.3. Дані про рівні сформованості навичок співпраці та комунікації студентів

Визначено вміння та навички, необхідні для роботи з wiki-орієнтованим навчальним середовищем: авторизуватись; створювати статті; редагувати тексти; додавати коментарі; створювати особистий підпис; додавати та оформлювати посилання на джерела відомостей за правилами; додавати графічні зображення; завантажувати медіа-файли; вбудовувати відео- та аудіо-матеріали. Додаткові навички: створювати карти знань; створювати Google-форми; працювати з картами Google, Google Street View; створювати QR-коди.

Для перевірки статистичних даних про рівні сформованості навичок співпраці та комунікації студентів контрольних та експериментальних груп було обрано критерій Пірсона. Було виявлено відмінності розподілу рівня сформованості навичок співпраці та комунікації студентів. Отже педагогічний експеримент підтвердив гіпотезу дисертаційного дослідження, а також ефективність запропонованих основних компонент методики.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставленої мети та завдань дослідження в процесі розв'язування наукової проблеми здійснено комплексне вивчення можливості організації wiki-орієнтованого навчального середовища для підтримки проектної діяльності студентів та отримано такі **основні результати**: досліджено стан проблеми, рівень її розробленості в науково-педагогічній теорії та практиці; обґрунтовано шляхи використання wiki-технології для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей; з'ясовано критерії та показники рівня сформованості навичок електронної співпраці та комунікації студентів під час використання wiki-технології для підтримки проектної діяльності; теоретично обґрунтовано та розроблено модель організації навчального середовища університету з використанням wiki-технології для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей; розроблено та експериментально перевірено основні компоненти методики використання такого середовища, яке сприяє формуванню навичок ефективної співпраці й комунікації у студентів гуманітарних спеціальностей.

Отримані результати дослідження дають підстави зробити такі **висновки**:

1. Навчальне середовище сучасного університету має відповідати вимогам сучасної системи освіти, бути відкритим, швидко оновлюваним, сприяти формуванню професійних та ключових компетентностей. Навчальне середовище університету з використанням wiki-технології для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей університету. Wiki-орієнтоване середовище є ефективною платформою для реалізації освітніх технологій, орієнтованих на проектну діяльність студентів його використання дає змогу створювати проекти різних типів (індивідуальні, групові, колективні). Наповнення ресурсу здійснюється спільними зусиллями великої кількості учасників. До основних функцій wiki-орієнтованого навчального середовища можна віднести: інформаційну, комунікаційну та культуроформуючу. Недоліками використання wiki-технології є: «випадкові» редагування сторінок користувачами, складність пошуку матеріалів при недостатній категоризації сторінок, складність оформлення сторінок з точки зору дизайну, створення посилань на неіснуючі сторінки під час необережного форматування сторінки, тривалий процес додавання зображень на сторінку, складність створення однотипних сторінок. Запропонована в дослідженні методика дозволяє уникнути недоліки за рахунок створення методичних рекомендацій для користувачів-початківців, блокування від редагування важливих сторінок звичайними користувачами, створення структури категорій та підкатегорій, шаблонів сторінок, що найчастіше використовуються.

2. Використання wiki-технології для створення навчального середовища надає можливість: створити відкрите навчальне середовище з урахуванням специфіки потреб користувачів; активізувати використання й створення освітніх веб-ресурсів; організувати індивідуальні та групові проекти студентів; реалізувати активну комунікацію та співпрацю викладачів та студентів через відкритий веб-простір; доступ до освітніх ресурсів в будь який зручний час та в зручному місці. Обґрунтовано, що доцільно зупинитись на таких шляхах використання wiki-технології для підтримки освітнього процесу: написання рефератів – анотація до реферату, аналіз реферату, оцінювання; складання бібліографії до теми – анотований список на інтернет-ресурси; складання глосарію; виконання описових робіт; складання інструкцій щодо здійснення тих чи інших операцій; обговорення та дискусії на рівні групи/спеціальності; порівняльний аналіз підходів різних авторів щодо розв'язування певних проблем, означень тощо; побудова систем класифікації за визначеними класифікаційними ознаками; визначення критеріїв оцінки подій, явищ, процесів; захист проектів; групова та колективна освітня діяльність.

3. Основними ознаками співпраці є зміст, процес та результат, що реалізуються такими складовими: спільне завдання, список ролей, студенти, залучені до виконання спільного завдання, певні компетентності, навчальне середовище. Ознаки оцінювання ефективності організації співпраці у навчанні є робота студентів, організована в парах або малих групах, передбачена спільна відповідальність студентів за процес та результати навчання, діяльність студентів є взаємозалежною, передбачена необхідність прийняття студентами спільних рішень, що стосуються змісту, процесу або результату (продукту) їх спільної діяльності. Спільними вважаються рішення щодо змісту, процесу або результату діяльності студентів.

4. Під час проектування wiki-орієнтованого навчального середовища використано функціональний підхід, що, у свою чергу, дало можливість отримувати

всебічне уявлення про діяльність вищого навчального закладу з різних точок зору. Для створення функціональної моделі використано методологію функціонального моделювання IDEF0. Під час аналізу функціональної структури враховано такі дидактичні характеристики навчального середовища: зберігання та опрацювання відомостей, що отримують та передають суб'єкти навчального середовища; доступ значної кількості джерел ресурсів; колективна, індивідуальна співпраця та комунікація. Метою створення моделі є організація вікі-орієнтованого навчального середовища університету для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей. Суб'єктами реалізації даної моделі є: студенти гуманітарних спеціальностей університету, науково-педагогічні працівники та представники адміністрації. На основі узагальнення результатів, теоретичного аналізу розроблено Вікі-портал, його використання дає змогу створювати проекти різних типів – для підтримки навчальної діяльності.

5. Функціональна модель організації вікі-орієнтованого навчального середовища для підтримки проектної діяльності гуманітарних спеціальностей слугувала підґрунтям для розроблення основних компонент методики використання вікі-орієнтованого навчального середовища університету для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей.

Отже, вирішення завдань дослідження зумовило досягнення його мети – розроблення методики використання вікі-орієнтованого навчального середовища університету для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей. Разом з тим проведене дослідження не вичерпує всієї повноти проблеми і може бути продовжено за такими напрямками наукового пошуку: використання вікі-технології для освітнього процесу, моніторингу навчальної діяльності, презентації діяльності вищого навчального закладу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Посібники

1. Варченко-Троценко Л. О. V розділ. Я – студент: навч. посіб. / [Огнев'юк В. О., Жильцов О.Б., Караман С. О. та ін.; за заг. ред. Огнев'юка В. О.]. – 5-те вид., зі змінами. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. – С. 115-164.
2. Варченко-Троценко Л. О. V розділ. Я – студент: навч. посіб. / [Огнев'юк В. О., Жильцов О. Б., Караман С. О. та ін.; за заг. ред. Огнев'юка В. О.]. – 4-те вид., зі змінами. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – С. 163-211.
3. Варченко-Троценко Л. О. V Розділ. Я – студент: навч. посіб. / [Огнев'юк В. О., Жильцов О. Б., Караман С. О. та ін.; за заг. ред. Огнев'юка В. О.]. – 3-є вид., зі змінами. – К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2013. – С. 137-182.

Статті у фахових виданнях України

4. Варченко-Троценко Л. О. Е-портфоліо як інструмент відкритості та прозорості освітньої діяльності сучасного університету [Електронний ресурс] / Н. В. Морзе, Л. О. Варченко-Троценко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2016. – №2 (52). – С. 62-80. – Режим доступу до ресурсу: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/index#.U32ne1Nf3dI> (включений до міжнародних наукометричних баз).
5. Варченко-Троценко Л. О. Вебінари як засіб підвищення кваліфікації викладачів [Електронний ресурс] / Н. В. Морзе, А. Б. Кочарян, Л. О. Варченко-Троценко //

Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014. – №4 (42). – С. 118-130. – Режим доступу до ресурсу: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/index#.U32ne1Nf3dI> (включений до міжнародних наукометричних баз).

6. Варченко-Троценко Л. О. Формування навичок ефективної співпраці студентів під час використання Вікі-порталу [Електронний ресурс] / Н. В. Морзе, Л. О. Варченко-Троценко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014. – №2 (40). – С. 92-106. – Режим доступу до ресурсу: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/index#.U32ne1Nf3dI> (включений до міжнародних наукометричних баз).

7. Варченко-Троценко Л. О. Організація МООС на основі Вікі-технології / Н.В. Морзе, Л.О. Варченко-Троценко // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – №6. – 2014. – С. 38–47.

8. Варченко-Троценко Л. О. Використання вікі-рушіїв для організації електронного навчального середовища навчального закладу / Н. В. Морзе, Л.О. Варченко-Троценко, А. Б. Кочарян // Комп'ютер в школі та сім'ї. – №8 (120). –2014. – С. 14 – 20. (включений до міжнародних наукометричних баз).

9. Варченко-Троценко Л. О. Організація wiki-орієнтованого навчального середовища [Електронний ресурс] / Л. О. Варченко-Троценко// Освітологічний дискурс. – № 4 (8). – 2014. – С. 44-55. – Режим доступу до ресурсу: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/index#.VEJZ6MlHFrs>.

10. Варченко-Троценко Л. О. Електронне портфоліо як інструмент вимірювання результатів діяльності викладача сучасного ВНЗ / Н. В. Морзе, Л. О. Варченко-Троценко // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – №5. – 2014– С. 36 – 41.

11. Варченко-Троценко Л. О. Характеристика сервісів створення портфоліо викладача [Електронний ресурс] / Л. О. Варченко-Троценко // Освітологічний дискурс. – № 3 (7). – 2014. – С. 9-19. – Режим доступу до ресурсу: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/index#.VEJZ6MlHFrs>.

12. Варченко-Троценко Л. О. Вікі-технологія як засіб організації співпраці учасників навчально-виховного процесу / Л. О. Варченко, Г. О. Проценко // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – №2. – 2012.– С. 49–59.

Статті в іноземних наукових виданнях

13. Varchenko-Trocenko L. O. Ways of formation of effective students' collaboration skills based upon the usage of WBT / Morze Nataliia, Liliia Varchenko, Eugenia Smyrnova-Trybulska // International Journal of Web Based Communities. №11 (1). – 2015. – 25-41 pp. – Available at: <http://inderscience.metapress.com/content/92j1u322112h830r> (включений до міжнародних наукометричних баз).

14. Варченко-Троценко Л. А. Формирование навыков сотрудничества у студентов с использованием сервисов Веб 2.0 [Електронний ресурс] / Н. В. Морзе, Л. А. Варченко-Троценко // Международный электронный журнал "Образовательные технологии и общество (Educational Technology & Society)". – V.17. – №1. – 2014. – С. 536-547. – Режим доступу до ресурсу: <http://ifets.ieee.org/russian/periodical/journal.html> (включений до міжнародних наукометричних баз).

Статті у збірниках наукових праць та матеріалів конференцій

15. Varchenko-Trocenko L. O. MOOCs – selected social and educational aspect /

Eugenia Smyrnova–Trybulska, Morze Nataliia and Liliia Varchenko // Distance learning, simulation and communication 'DLSC 2015': proceedings. – Brno, University of Defence. – CATE 2015. – 127-134 pp. – ISBN: 978-80-7231-992-3 (включений до міжнародних наукометричних баз).

16. Варченко-Троценко Л.О. Використання wiki-технології для організації навчального середовища сучасного університету / Н. В. Морзе, Л.О. Варченко-Троценко Л.О. // зб. Наукових праць "Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету"[за заг. ред. Н. В. Морзе]. – К.: Київський університет імені Бориса Грінченка. – 2015. – С. 101-117. – ISBN : 978-617-658-018-8.

17. Варченко-Троценко Л. О. Організація MOOC на основі Wiki-технології / Л. О. Варченко-Троценко // зб. тез II Української конференції молодих науковців, (28-29 травня 2015 р.) / Ун-т ім. Б. Грінченка, Ін-т суспільства, каф. інформатики, каф. інформ. технологій і матем. дис.; Відповід. за вип.: О. В. Бушма, А. В. Бессалов, В. П. Вембер, О. С. Литвин. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. – 204 с.

18. Варченко-Троценко Л. О. Електронна співпраця на основі Веб 2.0. / Л. О. Варченко-Троценко // Інформаційні технології – 2014: зб. тез I Української конференції молодих науковців, (22-23 травня 2014 р.) / Ун-т ім. Б. Грінченка, Ін-т суспільства, каф. інформатики, каф. інформ. технологій і матем. дис.; Відповід. за вип.: О. В. Бушма, А. В. Бессалов, О.С. Литвин, В. О. Абрамов. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – С. 89-91.

19. Варченко-Троценко Л.О. Вікі-портал університету як засіб організації колаборації студентів. / Л. О. Варченко-Троценко // Інформаційні технології – 2014.: зб. тез I Української конференції молодих науковців, (22-23 травня 2014 р.) / Ун-т ім. Б. Грінченка, Ін-т суспільства, каф. інформатики, каф. інформ. технологій і матем. дис.; Відповід. за вип.: О. В. Бушма, А. В. Бессалов, О. С. Литвин, В. О. Абрамов. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – С. 92-94.

20. Варченко-Троценко Л. О. Вікі-технології в освіті / Л. О. Варченко // Дослідження молодих вчених в контексті розвитку сучасної науки: матер. II щорічної Всеукр. Наук.-практ. Конф., (19 квітня 2012р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / за заг. ред. В.О. Огнев'юка. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка.– 2012. – С. 332-337.

Навчально-методичні матеріали

21. Варченко-Троценко Л. О. Сходинки зростання. Практикум до навч. посібника "Я студент" / [Огнев'юк В. О., Жильцов О. Б., Караман С. О. та ін. ; за заг. ред. Огнев'юка В. О.]. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. – 60 с.

22. Варченко-Троценко Л. О. Тестовий контроль знань студентів у системі Moodle. Навч.-метод. посібник / Б. Д. Бодненко, Л. О. Варченко, О. Б. Жильцов / За заг. ред. О. Б. Жильцова. – К.: Київ у-т ім. Б. Грінченка. – 2012. –112с.

АНОТАЦІЇ

Варченко-Троценко Л.О. Wiki-технологія як засіб підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей університету. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті. – Інститут інформаційних технологій та засобів навчання НАПН України. – Київ, 2017.

У роботі розглянуто сучасні тенденції в освіті, проаналізовано та теоретично обґрунтовано категорійно-поняттєвий апарат і концептуальні засади створення wiki-орієнтованого навчального середовища для підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей; проаналізовано структури різних навчальних середовищ, визначено структуру навчального середовища та чинники впливу на формування навчального середовища; охарактеризовано особливості wiki-технології та її використання в освітньому процесі для підтримки проектної діяльності студентів. Подано модель організації wiki-орієнтованого навчального середовища університету для підтримки проектної діяльності студентів, визначено переваги використання wiki-технології для організації навчального середовища, визначено структуру wiki-орієнтованого навчального середовища для підтримки проектної діяльності студентів. Описано принципи організації співпраці учасників освітнього процесу у wiki-орієнтованому навчальному середовищі, розглянуто шляхи впровадження проектної методики на основі wiki-орієнтованого навчального середовища, висвітлено можливість використання Вікі-порталу як засобу відкритої презентації результатів освітньої діяльності науково-педагогічних працівників та студентів, застосування Вікі-порталу для організації відкритих навчальних курсів. Наведено основні етапи експериментальної роботи, завдання, зміст і результати педагогічного експерименту, виконано статистичне опрацювання та аналіз результатів педагогічного експерименту.

Ключові слова: проектна діяльність, навчальне середовище, wiki-технологія, освітній процес, wiki-орієнтоване навчальне середовище, співпраця, відкритість.

Варченко-Троценко Л.А. Wiki-технология как средство поддержки проектной деятельности студентов гуманитарных специальностей университета. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.10 – информационно-коммуникационные технологии в образовании. – Институт информационных технологий и средств обучения НАПН Украины. – Киев, 2017.

В работе исследуются современные тенденции в образовании, проанализированы и теоретически обоснованы понятийно-категориальный аппарат и концептуальные основы создания учебной среды для поддержки проектной деятельности студентов; проанализированы структуры различных учебных сред, определена структура учебной среды и факторы, влияющие на ее формирование; охарактеризованы особенности wiki-технологии и ее использования в учебном процессе для поддержки проектной деятельности студентов.

Уточнено понятие «wiki-ориентированная учебная среда университета», определяемая как открытая система для реализации учебных целей, созданная с использованием wiki-технологии, за счет совместного ее наполнения всеми участниками учебного процесса, сохранения истории событий и автоматического формирования страниц обсуждений, и направлена на проектную деятельность студентов; «Проектная деятельность студентов с использованием wiki-

ориентированной учебной среды», как мотивированная (на основе собственного интереса), целенаправленная (согласно определенной цели или проблемы); добровольная, активная, творческая деятельность студентов с использованием wiki-ориентированной учебной среды».

Усовершенствованы пути использования wiki-технологии для поддержки проектной деятельности студентов гуманитарных специальностей (работа в группах, отображение деятельности каждого участника в проекте, обсуждение проблемных вопросов, подготовка совместных публикаций, рефлексия учебной деятельности, наполнение своего портфолио), критерии и показатели уровня сформирования электронного сотрудничества и коммуникации с использованием формирующего оценивания (с учетом основных составляющих сотрудничества содержания, процесса и результата).

Обоснована и разработана модель организации учебной среды университета с использованием wiki-технологии для поддержки проектной деятельности студентов гуманитарных специальностей университета, включающая следующие компоненты: *организационную* – стандарт, определение ответственных, координации и модерирования; *содержательную* – наполнение учебными материалами, реализация сотрудничества и коммуникации участников учебного процесса; *технологическую* – определение платформы для создания среды, сравнение технологий, поддержка функционирования; разработана методика организации wiki-ориентированной учебной среды университета для поддержки проектной деятельности студентов гуманитарных специальностей, которая будет способствовать формированию навыков эффективного сотрудничества и коммуникации всех участников учебного процесса.

Приведены основные этапы экспериментальной работы, задачи, содержание и результаты педагогического эксперимента, выполнена статистическая обработка и анализ результатов педагогического эксперимента.

Ключевые слова: проектная деятельность, учебная среда, wiki-технология, учебный процесс, wiki-ориентированная учебная среда, сотрудничество, открытость.

Varchenko-Trotsenko, L.O. Wiki-technology as a means to support the project activity of students of humanitarian specialties of university. - Manuscript.

Thesis for a candidate's degree by specialty 13.00.10 – information and communication technologies and education. – Institute of Information Technology and Learning Tools of NAPS of Ukraine. – Kyiv, 2017.

Article describes the current trends in education, analyzes and theoretically grounds conceptual-categorical apparatus and conceptual basis of creating a learning environment to support project activities of students; analyzes the different structures of learning environments, determines the structure of the learning environment and the factors which they put on the formation of the learning environment; characterizes the features of wiki-technology and its use in education to support the project activities of students. Posted model of developed wiki-based learning environment of the modern university, identified the advantages of wiki-technology to the educational environment, and determined the structure of wiki-based learning environment to support project activities of students. Also was identified principles of cooperation

participants of the educational process in wiki-oriented learning environment, the ways of project methodologies based on wiki-based learning environment, highlighted the use of Wiki-portal as a means of open presentation of the educational activities of teaching staff and students use Wiki-portal for organizing open training courses. The paper shows basic stages of experimental work, tasks, content and results of pedagogical experiment, performed statistical processing and analysis of results of pedagogical experiment.

Keywords: project activity, learning environment, wiki-technology educational process, wiki-oriented learning environment, cooperation, openness.